

Vespazijan

Đogić, Mihovil

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:460109>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet Hrvatskih Studija

Vespazijan

Završni rad

Student: Mihovil Đogić

Mentor: doc. dr. sc. Marko Jerković

Sumentor: Marko Marina mag. hist. et mag. educ. hist.

Kolegij: Završni rad

Lipanj 2022

Contents

1.Uvod.....	1
2. Obitelj i rana karijera.....	1
3. Vojna karijera (ustanak u Judeji)	5
4. Godina četiri cara i dolazak na vlast	8
5. Vladavina i graditeljski pothvati.....	13
6. Zaključak	19

Sažetak: Ovaj rad razmatra vladavinu i djelovanje rimskog cara Tita Flavija Vespazijana, koji je kao car vladao od 69. g. do 79. g. poslije Krista. Temeljem literature i izvora nastojati ću napraviti pregled navedene teme, odnosno života jednog od najbitnijih careva u povijesti rimskog carstva. Budući da će rad biti biografskog karaktera, odnosno sinteza raznih biografskih djela i sinteza rimske povijesti, u fokusu analize biti će život cara Vespazijana, njegova vladavina i postignuća. Također ću pokušati razlučiti u kakvoj se političkoj i povijesnoj situaciji nalazio Vespazijan prije dolaska na vlast te kako su tadašnje okolnosti utjecale pri njegovom dolasku na vlast i samoj vladavini.

Ključne riječi: Vespazijan, Rimsko Carstvo, flavijevci, car, vladavina, Židovski rat, 69. g.

1.Uvod

Rimsko carstvo se nakon smrti cara Nerona nalazilo u teškoj situaciji. Budući da Neron nije imao izravnih potomaka, a i sam je osobno naredio smrt mnogih članova svoje obitelji, njegovom smrću izumrla je julio-klaudijevska dinastija, prva carska vladarska dinastija koja je započela s Oktavijanom tj. Augustom. Iz tog razloga problem sukcesije moći je gurnuo carstvo u građanski rat. U samo godinu dana na vlasti su se promijenila četiri cara od kojih će upravo zadnji, Tit Flavije Vespazijan uspjeti učvrstiti svoju moć i postaviti temelje novoj flavijevskoj dinastiji. Vespazijan je svakako bio neobičan izbor za cara s obzirom da nije bio visokog podrijetla kao njegovi prethodnici i pretendenti na prijestolje. Njegov uspon u društvenoj hijerarhiji bio je polagan i trebalo je vremena da dođe do istaknutih pozicija moći koje bi ga stavile u fokus vladajućih klasa i careva. Prije dolaska na vlast najviše se istaknuo kao vojskovođa a upravo će zbog nagovora i odanosti svojih legija uspjeti postati carem. Nakon preuzimanja vlasti pokazati će se kao sposoban vojskovođa i mudar državnik koji će vratiti mir u carstvu i nakon godina Neronove tiranske vladavine i građanskog rata. Zahvaljujući obnovljenom političkom miru Vespazijan je mogao nastaviti s politikom jačanja carstva. Poduzeo je mnoge ambiciozne građevinske projekte, nastavio je sa širenjem teritorija carstva te je proveo poreznu reformu kojom je napunio državnu blagajnu. Vespazijanova vladavina obilježena je naporima legitimizacije vlasti njega i njegove obitelji. Pokazat će se naknadno da su ti naponi odredili koncept sukcesije kojeg će se carevi držati niz stoljeća. Budući će carevi, u pravilu, za svoje nasljednike postavljati biološke ili posvojene sinove. Nakon smrti svojem sinu Titu je ostavio jako i stabilno carstvo te je također bio prvi car u rimskoj povijesti kojega je naslijedio vlastiti sin.

2. Obitelj i rana karijera

Tit Flavije Vespazijan, poslije poznat kao Vespazijan, rodio se 9. g. po Kr. u sabinskom mjestu Falcrina u blizini današnje Reate (Rieti).¹ Vespazijan potječe iz skromne obitelji čiju je genealogiju moguće pratiti samo do njegova djeda koji je prvi postigao veće karijerne uspjehe. Tit Flavije Petro se prvi puta spominje kao centurion koji se u građanskom ratu između Pompeja i Cezara borio na strani Pompeja a kasnije je radio kao utjerivač poreza.² Njegov sin, Vespazijanov otac, Tit Flavije Sabin također je radio kao sakupljač poreza. Za vrijeme službe u provinciji Aziji, Sabin je ostao zapamćen kao pošten službenik te su mu u znak zahvalnosti stanovnici podignuli nekoliko spomenika.³ Sabin je oženio Vespaziju Polu s kojom je imao dvoje djece: Tita Flavija Sabina i Tita Flavija Vespazijana.⁴ Vespazija Pola poticala je iz bolje obitelji od svojega muža što je vidljivo po magistraturama koje su članovi njene obitelji obnašali. Njen otac služio je kao prefekt vojnog tabora a brat je došao do senatorske pozicije.⁵ Vespazijan se oženio sa Flavijom Domicilom te imao dva sina: Tita Flavija Vespazijana, kasnije poznatog kao Tita, i Tita Flavija Domicijana.⁶ Vespazijanovi bračni i izvanbračni odnosi su predmet mnogih rasprava i nagađanja, naročito njegov brak sa Flavijom Domicilom za koju pouzdano znamo da je njegova jedina zakonski priznata žena. Doduše treba napomenuti kako je pitanje njezina društvena statusa prije ženidbe s budućim carem također predmet proučavanja i analiza. Rimski povjesničar Svetonije se prvi bavio pitanjem njenog društvenog statusa, a kasniji radovi sugeriraju kako se oko tog pitanja vodio i sudski postupak kojim je Flaviji priznato rimsko državljanstvo.⁷ Sigurno je da je rođena kao slobodni rimski građanin ali je u jednome trenutku njen status očito srozan na razinu roba.⁸

Budući da je u carstvu u to doba bilo normalno da djeca postanu robovi unatoč činjenici da su rođena slobodna, izgledno je da je Flavija nekome prodana ili je podignuta kao robinja u nekoj obitelji koja se brinula za nju.⁹ Uzmemo li u obzir okolnosti oko njenog društvenog statusa lako je shvatiti zašto se malo tadašnjih izvora bavilo temom Vespazijanove supruge i majke dvojice budućih careva. Treba napomenuti kako je prema Svetonijevu narativu Vespazijanova rana karijera obilježena njegovim manjkom interesa za visoke magistrature.

¹ Salmedin Mesihović, *Orbis Romanus (Udžbenik za historiju klasične rimske civilizacije)*. (Sarajevo, 2015), 1638.

² Suet. Vesp. 1, iz Stjepan Hosu (ur.), *Gaj Svetonije Trankvil: Dvanaest rimskih careva* (Zagreb, 1978). Prijevod Stjepan Hosu Svi grčko rimski izvori citirani su u skraćenom obliku prema: Oxford Classical Abbreviations, dostupno online URL (zadnji put posjećeno 5. rujna 2022).

³ Suet. Vesp. 1.

⁴ Suet. Vesp. 1.

⁵ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1638.

⁶ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1639.

⁷ Anthony A. Barrett, „A Vespasian’s Wife“, *Latomus*,. God. 64/br.2 (Bruxelles 2005), 388.

⁸ Barrett, „A Vespasian’s Wife 388.

⁹ *Isto* 388.

Moguće da nije toliko bio opterećen činjenicom kako njegova žena ne bi bila dostojna braka s budućim senatorom ili carem.¹⁰ Vespazijan ju tokom njena života nije ni na koji način promovirao, javno ili privatno. Nakon njene smrti nije se ponovno ženio već je imao mnoge ljubavnice, od kojih je najpoznatija i najbliža pojmu supruge bila Antonia Cenida.¹¹

Kao što je ranije spomenuto, Vespazijan u svojoj mladosti nije gajio osobite političke i karijerne ambicije unatoč činjenici da je s majčine strane bio u rodu s članovima obitelji koji su obnašali visoke i istaknute magistrature. Njegova majka je često upućivala kritike na njegov račun govoreći mu da nikada neće biti ništa više od vojnika koji će služiti starijem bratu Sabinu, koji je, za razliku od Vespazijana, bio ambiciozniji.¹² Vespazijan je svoju karijeru gradio polako i postupno. Prvo je služio kao vojni tribun u Trakiji odakle je stigao iz provincije Mezije.¹³ Nije sasvim sigurno je li kao legionar sudjelovao u samom gušenju ustanka koji je izbio u Trakiji ali je sigurno da je bio tamo u trenutku kada je pobuna bila već skoro ugušena 27. g.¹⁴ U Trakiji je ostao barem tri godine nakon čega se vratio u Rim u kako bi ušao u novu službu. U Rimu mu je dodijeljena pozicija u tzv. "kolegiju dvadesetorice" (lat. *vigintivirate*).¹⁵ Radilo se o dvadeset magistratura koje su brinule o gradskim poslovima. Ne možemo sa sigurnošću tvrditi koju je poziciju točno obnašao, ali smatra se kako nije bio jedan od prestižnijih magistrata poput npr. sudca ili rizničara.¹⁶ Najvjerojatnije se bavio održavanjem čistoće na ulicama ili je možda bio zadužen za smaknuća.¹⁷ U prilog tezi da je bio zadužen za održavanje gradske čistoće govori činjenica da ga je Kaligula (koji još nije bio car) kaznio tako što je naredio da se njegova toga napuni fekalijama s ulice zbog neizvršavanja dužnosti koja mu je povjerena.¹⁸ U tome razdoblju od velike pomoći mu je bila njegova prije spomenuta ljubavnica Antonija Cenida koja je bila jedna od savjetnica Antonije Mlađe, majke cara Klaudija i bake cara Kaligule.¹⁹ Vespazijan je, unatoč svojem niskom podrijetlu i zahvaljujući vezama koje je razvio, 34. ili 35. g. dobio titulu kvestora te je služio na Kreti kao savjetnik tamošnjem prokonzulu.²⁰ Nakon otprilike dvogodišnjeg boravka u Grčkoj Vespazijan se vratio u Rim u vrijeme kada je Kaligula nakon Tiberijeve smrti postao car. Ovaj period njegove karijere pomalo je zamršen, ali se smatra kako

¹⁰ Isto 391.

¹¹ Isto 392.

¹² Barbara Levick, *Vespasian* (London and New York, 1999), 8.

¹³ Levick, *Vespasian*, 8.

¹⁴ Isto 8.

¹⁵ Isto 8.

¹⁶ Isto 8.

¹⁷ Isto 9.

¹⁸ Morgan Gwyn, *69. A.D.* (New York, 2006) 172.

¹⁹ Levick, *Vespasian*, 11.

²⁰ Levick, *Vespasian*, 9.

je 38. g. obnašao magistraturu edila, poziciju koju je dobio nakon druge kandidature budući da je prva bila neuspješna.²¹ Pred kraj 39. ili početkom 40. g. izabran je za magistraturu pretora koja je bila jedna od cjenjenijih pozicija u carstvu.²²

Kaligulina smrt označila je prekretnicu u Vespazijanovoj dotadašnjoj karijeri. Klaudijevim dolaskom na vlast njegove veze na carskom dvoru, ponajviše s Klaudijevim savjetnikom Narcisom, omogućile su mu da postane legat legije II. Augusta.²³ Kao zapovjednik pomogao je u smirivanju pobuna u Germaniji 42. g. koje su bile izazvane Kaligulinim ratovima na sjevernim granicama carstva.²⁴ Nakon uspjeha u Germaniji Klaudije ga je poslao u Britaniju gdje se, pod zapovjedništvom generala Aula Plauta, istaknuo kao ozbiljan i uspješan zapovjednik.²⁵ Većinom je vodio bitke na području današnje južne Engleske i Cornwalla te je radio na utvrđivanju mnogih tabora.²⁶ Također je bio zaslužan za zauzimanje dvadesetak utvrda i otoka Vectis, a za svoje uspjehe bio je nagrađen počasnim znakovima trijumfa.²⁷ Unatoč osobnim uspjesima njegov povratak u Rim 47. g. donio je nove nepredviđene situacije zbog novosklopljenog braka cara Klaudija s Agripinom. Vespazijan se tokom urote protiv Kaligule zauzeo za kažnjavanje Agripine za koju se sumnjalo da je sudjelovala u zavjeri protiv tadašnjeg cara.²⁸ Zahvaljujući njegovim uspjesima u Germaniji i Britaniji imao je određeni politički imunitet te mu se nova carica nije mogla osvetiti za njegove prijašnje optužbe.

Unatoč tome očigledno je kako je ovaj brak usporio njegovo napredovanje, jer mu je nakon povratka u Rim trebalo četiri godine kako bi 51. g. postao konzul.²⁹ Nakon obnašanja funkcije konzula Vespazijan je otišao u mirovinu jer su ga Klaudijeva smrt i Narcisovo samoubojstvo 54. g. ostavili bez saveznika na carskom dvoru.³⁰ 62. g. postao je prokonzul provincije Afrike, poziciju koju su često dobivali vojni zapovjednici i bivši konzuli kao nagradu za njihovu dugogodišnju službu. Prema izvorima vladao je mudro i pošteno iako se dogodila situacija u kojoj su stanovnici na Vespazijana bacali repu zbog nedostatka žita.³¹ Jedan zasigurno neobičan aspekt Vespazijanove uprave nad provincijom jest činjenica da je bankrotirao i bio primoran zadužiti se kod svojega brata kojemu je sve svoje posjede dao kao

²¹ Isto 10.

²² Isto 11.

²³ Isto 14.-15.

²⁴ Isto 15.

²⁵ Isto 16.

²⁶ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1639.

²⁷ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1638.

²⁸ Levick, *Vespasian*, 20.

²⁹ Levick, *Vespasian* 20.

³⁰ Isto 20.

³¹ Isto 23.

zalag.³² U to doba bilo je uobičajeno da upravitelji provincija koriste svoj položaj za bogaćenje, ili kroz mito ili kroz iznuđivanje.³³ Vespazijan je u tom pogledu bio drugačiji jer je koristio svoj položaj za stjecanje usluga i savezništva. U pokušaju da smanji svoje dugove, tijekom svojeg boravka u Africi, bavio se trgovanjem mulama (zbog čega je dobio nadimak *mulio*).³⁴ Nije točno poznato kada se Vespazijan vratio iz Afrike ali sa sigurnošću možemo tvrditi da je 66. g. bio u Rimu kao dio Neronove pratnje tijekom njegovih turneja na kojima je car glumio i pjevao.³⁵ Tada se ponovno, kao i ranije s Kaligulom, našao u nemilosti kod cara budući da je tijekom Neronovih izvedbi često znao zaspati ili ranije otići.³⁶ Unatoč slabom interesu za Neronove umjetničke izvedbe, car ga je postavio kao zapovjednika legija čija je zadaća bila ugušiti ustanke u Judeji i Siriji koje su izbile 66. g.³⁷

3. Vojna karijera (ustanak u Judeji)

Neron se odlučio upravo za Vespazijana jer je bio svjestan njegovih ranijih vojnih uspjeha. Smatrao je da mu može povjeriti toliku vojsku i moć jer je vjerovao u njegovu odanost i nije ga smatrao potencijalnim suparnikom zbog njegovog pučkog podrijetla.³⁸ Vespazijan je 67. g. poslan sa dvije legije kako bi ugušio ustanak.³⁹ Kasnije mu se pridružio i sin Tit koji je s jednom legijom doplovio u Aleksandriju.⁴⁰ Trima legijama pod vodstvom oca i sina ubrzo su se pridružile i savezničke snage Agripe II. S potporom od gotovo šezdeset tisuća vojnika zaputio se prema Galileji.⁴¹ Vespazijan je bio nekonvencionalni vojskovođa. Uvijek je marširao na čelu svojih trupa i odabirao je pozicije gdje će se legije utaboriti te je vodio bitke danju i noću kako bi onemogućio neprijateljima rekuperaciju nakon sukoba.⁴² Jeo je sve što i njegovi ljudi, a svojom pojavom nije se uopće razlikovao od prosječnog rimskog vojnika.⁴³ Borio se s tolikom žestinom da je tijekom jedne opsade navodno ozlijedio nogu zbog kamena koji ga je pogodio.⁴⁴ Svojom neustrašivošću zaradio je poštovanje svojih vojnika koji su se, prateći njegov primjer, borili se velikim intenzitetom. Židovski pobunjenici bili su razdijeljeni u dvije

³² Morgan, 69. A.D., 173.

³³ Morgan, 69. A.D., 173.

³⁴ Isto 173.

³⁵ Isto 173.

³⁶ Isto 174.

³⁷ Isto 174.

³⁸ Suet, *Vesp*, 4.

³⁹ Levick, *Vespasian*, 29.

⁴⁰ Levick, *Vespasian*, 29.

⁴¹ Isto 29.

⁴² Isto 31.

⁴³ Isto 31.

⁴⁴ Suet, *Vesp*, 4.

struje.⁴⁵ Prva frakcija bila je odana centralnoj vlasti u Jeruzalemu, a njih je predvodio Josip Flavije kao predstavnik svećeničkih redova i bogatijih slojeva.⁴⁶ Važno je napomenuti kako se Josip Flavije, najpoznatiji onodobni židovski povjesničar, na početku sukoba borio za pobunjenike dok nije bio zarobljen. Druga struja sastojala se od siromašnih seljaka, ribara i izbjeglica iz Sirije koje su predvodili Zeloti koji su bili poznatiji pod nazivom Sikari.⁴⁷ Mnogi gradovi koji su bili povezani sa židovskom elitom, odnosno prvom frakcijom, predali su se bez borbe. Neke gradove pod vodstvom Zelota Rimljani su bili primorani zauzeti silom, a tijekom osvajanja Judeje Vespazijan je postao zaštitnik prije spomenutog Josipa Flavija kojeg je zarobio nakon opsade Jotapate.⁴⁸ On opisuje Vespazijana kao poštenog vojskovođu, potpuno suprotno od posljednjeg kralja Judeje Heroda Agripu II. koji je Rimljanima pružio pomoć u nadi da će biti postavljen za vladara zauzetih područja. Budući da je Josip Flavije bio vođa ustanka bio je vrlo dobro upoznat sa situacijom i okolnostima obiju strana⁴⁹. Njegovi opisi rimskih osvajanja daju izvrstan uvid u tadašnje stanje provincije. Njegovo favoriziranje Vespazijana kao mirotvorca je potpuno pristrano, ali razumljivo s obzirom da je kao jedan od vođa pobunjenika mogao biti smaknut u trenutku kada je zarobljen.

Rimljani su pobili tisuće Židova i uništili desetke gradova kako bi povratili kontrolu nad Judejom.⁵⁰ Do početka 68. g. pobune na sjeveru bile su ugušene i Vespazijan se nakon toga utaborio u luci Cezareji kako bi mogao tražiti dodatna pojačanja u slučaju da ustanak izmakne kontroli.⁵¹ U tome trenutku se još nije osjećao dovoljno jakim da zauzme Jeruzalem. Ostao je u Cezareji te je u proljeće 68. g. bio spreman za nova osvajanja u Judeji i Samariji.⁵² Židovi koji su ranije bili primorani pobjeći iz Galileje uspjeli su ponovno zauzeti Jaffu.⁵³ Od tamo su uspješno zaustavili opskrbu žita iz Aleksandrije, a prema Josipu Flaviju, njihovi gusarski brodovi su učinili more toliko opasnim da je plovidba bila iznimno riskantna.⁵⁴ Razne židovske frakcije su nakon poraza na sjeveru otišle u Jeruzalem.⁵⁵ U gradu dolazi do velikih napetosti

⁴⁵ Levick, *Vespasian*, 26.

⁴⁶ Levick, *Vespasian*, 26.

⁴⁷ Isto 26.

⁴⁸ Joseph. *BJ*. IV. 10. 7. iz: William Whiston (ur.), *Josephus Flavius The war of the Jews*, dostupno online URL [Flavius Josephus, The Wars of the Jews, Book IV, Whiston chapter 10, Whiston section 7 \(tufts.edu\)](#) (zadnji put posjećeno 5. rujna 2022). Prijevod: William Whiston.

⁴⁹ Levick, *Vespasian*, 32.

⁵⁰ Levick, *Vespasian*, 33.

⁵¹ Isto 33.

⁵² Joseph. *BJ*. VII. 2. 1.

⁵³ Joseph. *BJ*. III. 9. 2. iz: William Whiston (ur.) *Josephus Flavius The War of the Jews*, dostupno online URL [Flavius Josephus, The Wars of the Jews, Book III, Whiston chapter 9, Whiston section 2 \(tufts.edu\)](#) (zadnji put posjećeno 5. rujna 2022). Prijevod: William Whiston

⁵⁴ Joseph. *BJ*. III. 9. 2.

⁵⁵ Levick, *Vespasian*, 35.

zbog neslaganja raznih frakcija koje su podržavale različite ciljeve i vođe.⁵⁶ Vespazijan je za to vrijeme po drugi puta razorio i zauzeo Jaffu⁵⁷. Koliko su ustanici bili nepripremljeni na napad govori činjenica da su u Jeruzalemu za uništenje saznali putem glasnika koje su sami poslali u Jaffu a ne od nekoga tko se uspio preživjeti opsadu grada.⁵⁸ U Jeruzalemu nakon pada Jaffe izbija pobuna koja se pretvorila u krvavi građanski rat. Ekstremistički Zeloti su izašli kao pobjednici te su preuzeli vlast.⁵⁹ Vespazijan je poslao svoje generale u osvajanja pobunjeničkih uporišta te se pripremao za pohod na Jeruzalem.⁶⁰ Tokom priprema do njega dopiru vijesti o Neronovoj abdikaciji i suicidu.⁶¹ Kada je saznao da je Galba proglašen carem odlučio je pričekati nove zapovijedi i privremeno odgoditi napad na Jeruzalem.⁶² Poslao je Tita u Rim da čestita Galbi na preuzimanju vlasti.⁶³ Tit je na putu prema Italiji saznao da je Galba ubijen te da je došlo do sukoba između Otona i Vitelija.⁶⁴ Budući da nije želio završiti kao talac jedne ili druge strane, i biti iskorišten za stjecanje odanosti njegova oca, odlučio se vratiti u Judeju.⁶⁵ Nakon Otonova samoubojstva Vitelije nije podržala skoro veća polovica carstva, a mnoge legije su upravo Vespazijana proglasile carem.⁶⁶ Bitno je napomenuti kako su ga podržale i legije koje su prije bile pod Otonovim zapovjedništvom, a nakon njegova samoubojstva nisu bile voljne priznati Vitelijevu vlast.⁶⁷ Vespazijan je bio veoma oprezan sa svakim novim carem koji je došao na vlast što vidimo i iz njegovih prijašnjih godina dok je služio pod carevima Julio-Klaudijevske dinastije.⁶⁸

U trenutcima stalne smjene vlasti priznao je svakog novoizabranog vladara te je ,unatoč već tada velikoj podršci, čekao pravi trenutak. Primarni interes mu je bio održati mir na istočnoj granici carstva. Nije želio da njegov prerani odlazak iz provincije zahvaćene pobunama preraste u potencijalno veći sukob. Također je morao biti odlučiti gdje će poslati koje legije i kako će podijeliti snage. Nije želio da mu legije budu prorijeđene, pogotovo u Judeji, a ako je namjeravao preuzeti vlast morao je poslati dio snaga i u Rim. Uvidjevši da je dobio veliku

⁵⁶ Levick, *Vespasian*, 35.

⁵⁷ Joseph. *BJ*. III. 9. 4.

⁵⁸ Joseph. *BJ*. III. 9. 4.

⁵⁹ Levick, *Vespasian*, 35.

⁶⁰ Joseph. *BJ*. III. 9. 7.

⁶¹ Levick, *Vespasian*, 38.

⁶² Levick, *Vespasian*, 44.

⁶³ *Isto* 44.

⁶⁴ *Isto* 44.

⁶⁵ *Isto* 44.

⁶⁶ *Isto* 48.

⁶⁷ Morgan, *69. A.D.*, 183.

⁶⁸ David Wardle, "Suetonius on Vespasian's rise to power under Julio-Claudians", *Acta Classica*, god. 53 (Cape Town, 2010), 106.

priliku ostavio je rat u Judeji Titu, a on sam se zaputio u Egipat kako bi ponovno obnovio opskrbu žitom koju su židovski pobunjenici prekinuli.⁶⁹

U međuvremenu Tit je pokrenuo veliku ofenzivu prema Jeruzalemu.⁷⁰ Vespazijan isprva nije bio voljan napasti jer je bio uvjeren kako će izgubiti previše ljudi u osvajanju dobro utvrđenog grada, a Galbina uzurpacija nije pomogla njegovoj neodlučnosti iako je već započeo s pripremama za napad. Želio je pričekati da se razne frakcije u Jeruzalemu međusobno oslabe pa potom osvojiti grad koji ne bi mogao pružati otpor.⁷¹ Tit je uvidio priliku čim je saznao za prije spomenute sukobe koji su protresli grad.⁷² 70. g. porazio je Zelote i osvojio Jeruzalem a nakon toga i Jerihon. Neki stanovnici Jerihona su bačeni u Crno more kako bi Rimljani testirali legendarnu gustoću jezera.⁷³ Ostaci Zelota nakon pada Jeruzalema su se sklonili u utvrdi Masadi.⁷⁴ Antički izvori daju različite godine pada Masade stoga još uvijek ne postoji konsenzus oko točne godine.⁷⁵ Pretpostavlja se da je ustanak konačno ugušio 73. ili 74 .g. tadašnji prefekt Judeje Flavije Silva koji je osvojio Masadu nakon nešto manje od dva mjeseca opsade.⁷⁶ Branitelji Masade postali su simbol koji i danas izaziva polarizirajuće stavove. Neki ih smatraju mučenicima i borcima za slobodu Judeje dok ih drugi smatraju ekstremistima koji nisu bili voljni postići kompromis s mnogo jačim neprijateljem čime su uništili veliki broj života.

4. Godina četiri cara i dolazak na vlast

Godina četiri cara naziv je za jednogodišnji građanski rat koji je 69. g. potresao rimsko carstvo. Nakon što je Neron počinio samoubojstvo došlo je do nestanka pripadnika julio-klaudijevske dinastije. U sukobima koji su uslijedili unutar godinu dana istaknula su se četiri zapovjednika koji su u kratkom vremenu jedan za drugim postali carevi. Sukob je bio baziran na interesima raznih moćnika i zapovjednika, te je bio potpuno drugačije prirode nego ratovi između Cezara i Pompeja ili Oktavijana i Marka Antonija. Posljednji mjeseci Neronove vladavine bili su obilježeni nezadovoljstvom senatora i vladajuće elite. Priče o pobunama protiv cara postale su glasnije i uskoro su postale nezaustavljive. Svetonije navodi kako je Neron izgubio samopouzdanje i doživio slom živaca zbog glasina o izdaji njegovih generala koje su

⁶⁹ Suet, *Vesp*, 7.

⁷⁰ Levick, *Vespasian*, 67.

⁷¹ Levick, *Vespasian*, 67.

⁷² *Isto* 35.

⁷³ *Isto* 36.

⁷⁴ Christopher P. Jones, „Egypt and Judea under Vespasian“, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, god.46 /br. 2 (Wiesbaden, 1997) 252.

⁷⁵ Jones, „Egypt and Judea under Vespasian“, 252.

⁷⁶ *Isto* 252.

sve više kružile carskim dvorom.⁷⁷ U stvarnosti situacija je bila dosta drugačija. Gaj Julije Vindeks, romanizirani Gal i upravitelj centralne Galije pokrenuo je ustanak protiv Nerona. Time je započelo razdoblje velikih nemira koji neće prestati sve do Vespazijanova dolaska na vlast.⁷⁸ Vindeks nije imao namjeru postati car niti je želio uništiti sustav principata.⁷⁹ Njegova želja je bila utjecati na izbor budućeg cara te je stoga poslao pisma svim generalima kako bi ih obavijestio o pobuni te iskazao svoje namjere o restauraciji slavnog Rima koji je iščeznuo tokom Neronove vladavine.⁸⁰ Skoro svi generali osim Galbe su pisma predali svojim nadređenima u provincijama a on sam je odbio odgovoriti na pismo jer nije želio privlačiti Neronovu pažnju.⁸¹ Smatrao je, slično kao i Neron, da su šanse ustanika malene i da je uspjeh pobune od samog početka osuđen na propast.⁸² Vindeks je pokrenuo niz ustanaka u Galiji kako bi pridobio dovoljno ljudi, što se nije pokazao kao pametan potez jer je stvorio osjećaj kako je pobuna bila usmjerena protiv Rima zbog nezadovoljnih Gala.⁸³ Shvativši da je ugrozio svoje izgleda ponovno se javlja Galbi čiju šutnju tumači kao pristanak te ga traži da postane vođa ustanka, nakon čega Galba počinje prikupljati sredstva iz drugih provincija kako bi mogao financirati pohod te šalje svoje izaslanike u Rim kako bi obavijestili senat o njegovim namjerama.⁸⁴

U međuvremenu general Verginije, zapovjednik germanskih legija, je okupio svoje snage kako bi ugušio pobune u Galiji.⁸⁵ Plutarh i Svetonije navode kako Verginije također nije imao želju postati carem, već da je kao i Vindeks želio utjecati na izbor budućeg cara.⁸⁶ Germanske legije su ga proglasile za cara zbog njihova animoziteta prema Galbi koji je dvadeset godina ranije bio zapovjednik u Germaniji.⁸⁷ Verginije je odbio tu čast jer mu nije bila namjera postati carem, ali isto tako nije želio niti da Galba postane car te je odbio Galbine prijedloge o savezništvu i odlučio je izbor novog cara ostaviti senatu i rimskom narodu.⁸⁸ Nakon što je Galba bio proglašen carem, Verginije je odbio zahtjev trupa da uđe u vojni sukob protiv novoga cara. Kasnije je, nakon smrti cara Otona, odbio postati novim vladarom

⁷⁷ Morgan, 69. A.D., 28.

⁷⁸ Morgan, 69. A.D., 18.

⁷⁹ Isto 19.

⁸⁰ Isto 19.

⁸¹ Isto 19.

⁸² Isto 20.

⁸³ Isto 20.

⁸⁴ Isto 20-21.

⁸⁵ Isto 22.

⁸⁶ Isto 25.

⁸⁷ Isto 25.

⁸⁸ Isto 25.

Rimskoga Carstva.⁸⁹ Verginije je pod flavijevcima bio u nemilosti, ali sreća mu se promijenila kada je na vlast došla dinastija Antonina. Tako je za vrijeme Nervine vladavine imenovan konzulom.⁹⁰ Nakon smrti u rimskoj povijesti je ostao zapamćen kao veliki zapovjednik koji je odbio preuzeti vlast jer ju je htio vratiti u ruke naroda.

Osnovni problem s kojim se Galba, po dolasku na vlast, susreo, s obzirom na starosnu dob i nedostatak potomstva, bilo je pitanje nasljednika. Stoga se činilo logičnim odabrati metodu posvajanja odabranog kandidata za nasljednika carske pozicije.⁹¹ Galba je odbijao imenovati nasljednika na početku svoje vladavine čime je želio spriječiti rasprave oko podobnosti svojeg nasljednika te onemogućiti potencijalnu izdaju.⁹² Koliko god se to činio kao pametan potez pokazalo se da nije uspio u svojoj nakani jer je zbog Galbinih godina bilo normalno očekivati da će senatori voditi konstantne rasprave oko sukcesijskog pitanja.⁹³ Dva kandidata oko kojih su glasine najviše kružile bili su Oton i Kornelije Dolebala. Oton je bio Neronov prijatelj, te se govorilo da je po raskalašenosti bio u rangu s Neronom, ako ne i gori.⁹⁴ Kasnije dolaze u sukob radi djevojke Popeje koju je Neron dao Otonu za ženu samo kako bi Neron imao vremena ubiti svoju dotadašnju suprugu Oktaviju.⁹⁵ Neron ju je kasnije prisilio da prekine zaruke s njim, a Otona je postavio za upravitelja provincije Luzitanije.⁹⁶ Budući da je Oton bio jako mlad mnogi su smatrali da će se osramotiti tijekom svojeg upravljanja provincijom, ali on se naprotiv pokazao kao veoma uspješan prokonzul. Kako je Neronova moć sve više slabila financijski je podupro Galbu u trenutku kada se spremao preuzeti vlast.⁹⁷ Bez obzira na njegovu pomoć Galba je Otona smatrao drugim Neronom te nije imao namjeru prepustiti carstvo čovjeku koji je bio istog kova kao i svrgnuti car.⁹⁸ Unatoč svim spekulacijama Galba je na umu za izbor imao Lucija Piza.⁹⁹ On je bio potomak dviju slavni obitelji pripadnika prvog trijumvirata.¹⁰⁰ Glavni razlog zašto ga je Galba želio postaviti za nasljednika su njegove godine i činjenica da je, za razliku od njega, mogao imati djecu. Galba ga je smatrao skromnim

⁸⁹ Levick, Barbara. "L. Veginius Rufus and the Four Emperors", *Rheinisches Museum Für Philologie*, god 128 / br. 3 (Köln, 1985), 335.

⁹⁰ Levick, "L. Veginius Rufus and the Four Emperors", 389-343.

⁹¹ Morgan, *69. A.D.*, 27.

⁹² Morgan, *69. A.D.* 57.

⁹³ *Isto* 57.

⁹⁴ *Isto* 37.

⁹⁵ *Isto* 37.

⁹⁶ *Isto* 37.

⁹⁷ *Isto* 37.

⁹⁸ *Isto* 38.

⁹⁹ *Isto* 59.

¹⁰⁰ *Isto* 59.

i zbog toga je vjerovao da položaj cara neće poremetiti njegov moralni kompas.¹⁰¹ Galba nije imao namjeru objaviti svoj izbor, ali je bio primoran nakon što je dobio obavijest da su mu legije u Germaniji odbile položiti vjernost kao novom caru.¹⁰² Zanimljivo je što nije bio informiran da su germanske legije proglasile svoga zapovjednika Vitelija carem, te je smatrao kako se radi o manjoj pobuni koju će riješiti objavljivanjem svoga nasljednika.¹⁰³ Njegova neinformiranost govori u prilog tezi da je imao mnogo neistomišljenika koji su mu namjerno uskraćivali informacije koje su stizale iz svih dijelova carstva. Obznanio je svoj izbor na sastanku sa svojim najbližim suradnicima.¹⁰⁴

Kada je Galba krenuo preuzeti vlast u Rimu, Oton mu je financijski pomogao jer je vjerovao da će time steći njegovu naklonost te da će ga uzeti u obzir za svojeg nasljednika budući da je znao da nema djecu. Zbog podmićivanja kojima je pokušavao podići svoj ugled i steći nove saveznike našao se u velikim dugovima koje je mogao jedino vratiti ako ga Galba proglasi svojim nasljednikom.¹⁰⁵ To se sada pokazalo nemogućim i jedino što mu je preostalo bilo je maknuti Galbu i Piza kako bi preuzeo vlast. Pet dana nakon što je Galba proglasio Piza svojim nasljednikom, vladajuća elita se okupila u Apolonovom hramu.¹⁰⁶ Oton je također bio prisutan kako bi pozdravio Galbu, međutim ubrzo odlazi na Palatin gdje ga dočekuje pretorijanska garda i proglašava carem¹⁰⁷. Galba i Pizo su se zaputili na Forum čim su čuli vijest o ustanku, ali tamo su ih dočekale Otonove pristaše.¹⁰⁸ U sukobu koji je uslijedio obojica su poginuli, a njihovi suradnici su ubijeni ili prognani iz carstva. Senat je proglasio Otona carem te mu je dodijelio titulu Augusta. Galbin pad je, kako saznajemo iz izvora, bio očekivan zbog nekoliko razloga. Pretorijanska garda i vojska su prezirali Galbu zbog činjenice da im nije isplatio obećane nagrade za to što su ga podržali tijekom njegova uspona na vlast.¹⁰⁹ Također, pretorijanci su i dalje držali Nerona u dobrom sjećanju, a Galbu su smatrali uzurpatorom.¹¹⁰ Oton je vrlo brzo shvatio da je lakše svrgnuti cara nego li vladati kao jedan. Dok je prolazio kroz Galbinu korespondenciju shvatio je da je Vitelije proglašen carem, te da su njegovi zapovjednici već krenuli prema Italiji.¹¹¹ Nakon neuspjelog pokušaja pregovora Oton se počeo

¹⁰¹ *Isto* 60.

¹⁰² *Isto* 60.

¹⁰³ *Isto* 60.

¹⁰⁴ *Isto* 61.

¹⁰⁵ *Isto* 63.

¹⁰⁶ *Isto* 65.

¹⁰⁷ *Isto* 65.

¹⁰⁸ *Isto* 70.

¹⁰⁹ *Isto* 66.

¹¹⁰ *Isto* 66.

¹¹¹ *Isto* 85.

pripremati za sukob koji je postao neizbježan. Uspio je sa malenom mornaricom staviti dio Sredozemlja pod svoju kontrolu, a također mu se pridružilo i nekoliko legija iz obližnjih provincija.¹¹² Bez obzira na sve poduzete mjere, Otonov poraz je bio neizbježan. Vitelijeve snage su bile iskusnije i predvodili su ih dva najbolja Vitelijeva zapovjednika: Aul Cecina i Valens.¹¹³ Bez obzira na to Oton je uspio poraziti Aula u prvoj bitci kod Bedriakuma (današnji Calvatone).¹¹⁴ Kasnije je Aul zajedno sa Valensom nanio teške poraze Otonovim snagama u odlučujućoj bitci kod Bedriakuma.¹¹⁵ Bez obzira na poraze koje su im nanijeli, Otonovim snagama su se uskoro mogle pridružiti i legije iz ostalih dijelova carstva, a Oton je još uvijek na raspolaganju imao dovoljno veliku vojsku.¹¹⁶ Unatoč tome odbijao je nastaviti sukobe jer je bio uvjeren kako nije vrijedno da mnogi ginu za potrebe jednog čovjeka.¹¹⁷ Povukao se u svoj šator gdje je počinio samoubojstvo.¹¹⁸ Senat je potvrdio Vitelija za cara i dodijelio mu sve titule, ali bez obzira na to većina carstva i mnoge legije ga nisu prihvatile kao legitimnog vladara.¹¹⁹

Vitelije kao i njegovi prethodnici nije dugo vladao jer se uskoro našao u sukobu sa Vespazijanom. U izvorima antičkih povjesničara Vitelije je prikazan kao vladar koji je imao obećavajuće kvalitete, ali da je utjecaj njegovih generala sve njegove vrline bacio u drugi plan.¹²⁰ Preživjele Otonove pristaše tražile su kandidata koji bi se mogao suprotstaviti Viteliju te su se odlučili podržati Vespazijana.¹²¹ Ubrzo su legije iz Sirije, Egipta i Cezareje Vespazijana proglasile carem.¹²² Vitelije je uživao potporu svojih legija koje je vodio u Germaniji i Galiji, no ostatak legija iz Panonije, Ilirika i Podunavlja su također priznale Vespazijana kao jedinog legitimnog vladara.¹²³ Budući da je bio priznat od većine carstva Vespazijan se uputio u Egipat kako bi osigurao opskrbu žita za Rim, a sina Tita je ostavio u Judeji da se pobrine za rat kojeg su vodili protiv Židova.¹²⁴ Vespazijanov odlazak u Egipat bio je logičan potez budući da je Egipat kao carska provincija bio od iznimne važnosti zbog brodova koji su iz Aleksandrije donosili žito. Vespazijan je bio svjestan da kontroliranjem izvoza žita može utjecati na političke prilike u glavnom gradu. Znao je da će bez sigurne opskrbe hrane Vitelije doživjeti konačan

¹¹² Isto 99-102.

¹¹³ Isto 80.

¹¹⁴ Isto 116.

¹¹⁵ Isto 137.

¹¹⁶ Kenneth Wellesley, *The year of the four emperors* (London, 2000), 56.

¹¹⁷ Morgan, *69 A.D.*, 137.

¹¹⁸ Morgan, *69 A.D.*, 138.

¹¹⁹ Isto 147-148.

¹²⁰ Isto 179.

¹²¹ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1639.

¹²² Wellesley, *The year of the four emperors*, 105.

¹²³ Levick, *Vespasian*, 48.

¹²⁴ Morgan, *69. A.D.*, 48.

udarac jer će se i sam narod, zbog nestašice žita, pobuniti protiv njega.¹²⁵ Do sukoba dolazi u blizini današnje Cremona, a Vitelije se nakon poraza s ostatkom svoje vojske povukao u Rim.¹²⁶ Vitelije je pokušao ugovoriti mir, ali pretorijanska garda to nije dopustila.¹²⁷ Zbog toga dolazi do sukoba na ulicama Rima, a urbane borbe su prema tvrdnjama Diona Kasija odnijele otprilike pedeset tisuća života.¹²⁸ Tijekom opsade uništen je hram na Kapitoliju, a Vespazijanov brat Flavije Sabin je ubijen.¹²⁹ Vitelije je uhvaćen te je proveden Gemonijanskim stubama koje su služile za javna smaknuća.¹³⁰ Vespazijanovi pobornici su ubili Vitelija i njegovo tijelo su bacili u Tiber.¹³¹ Saznavši da je Vitelije uklonjen, Vespazijan je pustio brodove iz Egipta natovarene žitom da se zapute prema Rimu.¹³² Dok je još bio u Egiptu legije su ga proglasile novim carem.¹³³ Vespazijan je namjerno ostao u Egiptu za vrijeme trajanja sukoba u Rimu. Želio je osigurati vjernost provincije u kojoj je također bilo pobuna, te je htio osigurati stabilnost provincije kako prekid opskrbe ne bi ugrozio njegov položaj na isti način kako je ugrozila Vitelija.¹³⁴

5. Vladavina i graditeljski pothvati

Njegov prijatelj i bivši upravitelj Sirije Mucije, počeo je provoditi porezne reforme kako bi oporavio državne financije dok se Vespazijan ne vrati u Rim.¹³⁵ Porezi koje su provincije morale plaćati bili su udvostručeni, a u nekim slučajevima i utrostručeni.¹³⁶ Koliko je država bila financijski iscrpljena nakon silnih građanskih ratova govori i činjenica da je Vespazijan bio primoran uvesti porez na javne toalete.¹³⁷ Urin se zbog amonijaka koristio kao sredstvo za pranje toga i u proizvodnji kože. Svetonije navodi kako je Tit jednom prilikom izjavio da je zgrožen time što novac dolazi od poreza na toalete.¹³⁸ Vespazijan mu je zatim dobacio kovanicu i pitao ga osjeća li se uvrijeđenim radi njegova mirisa. Kada mu je Tit odgovorio da ne osjeća ništa otac ga je samo podsjetio da novac nije ništa manje vrijedan ako je došao od urina.¹³⁹ Zbog

¹²⁵ Wellesley, *The year of the four emperors*, 185.

¹²⁶ Wellesley, *The year of the four emperors*, 152.

¹²⁷ *Isto* 187.

¹²⁸ Dio. Cass. LXIV. 20. 1. iz: Edward Capps, Thomas E. Page, William H. D. Rouse (ur.), *Dio's roman history* (London, 1925). Prijevod: Earnest Cary.

¹²⁹ Morgan, *69. A.D.*, 214.

¹³⁰ Wellesley, *The Year of the four emperors*, 192.

¹³¹ Wellesley, *The Year of the four emperors*, 198.

¹³² *Isto* 198.

¹³³ *Isto* 198.

¹³⁴ *Isto* 185.

¹³⁵ Morgan *69. A.D.*, 211.

¹³⁶ Wellesley, *The Year of the four emperors*, 187.

¹³⁷ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1640.

¹³⁸ Suet. *Vesp.* 23.

¹³⁹ Suet. *Vesp.* 23.

ove izjave Vespazijana se povezuje sa poslovicom *pecunia non olet* („Novac ne smrdi“).¹⁴⁰ U današnje vrijeme njegovo ime se zadržalo u romanskim jezicima za nazive javnih toaleta. *Vespasienne* i *vespasiano* se često koriste u Francuskoj i Italiji. Kada se vratio u Rim, Vespazijan je uvidio da će morati strože nadgledati provincijske namjesnike i njihovu administraciju. Budući da je morao povisiti poreze stanovništvu, nije mogao dopustiti da činovnici u provincijama koriste svoje položaje za bogaćenje.¹⁴¹ Time je smanjio zloupotrebu finansijskih sredstava i korupciju te je postrožio kontrolu nad službenicima koji su čuvali državnu blagajnu kako bi onemogućio pronevjeru državnih sredstava.¹⁴² Nije birao sredstva da dođe do novaca, pa se zbog toga govorilo da svoje najpohlepnije upravitelje upotrebljava kao spužve.¹⁴³ Unaprjeđivao ih je na visoke položaje kako bi se što više obogatili samo kako bi ih kasnije mogao što bogatije osuditi i uzeti im sva sredstva i posjede.¹⁴⁴ Smanjio je vrijednost zlata i srebra kako bi obnovio državne financije, a kovnice u Bizantu, Efezu i Antiohiji počele su proizvoditi novac po novo zadanom standardu.¹⁴⁵

Vespazijan je po prirodi bio skroman vladar, te je prezirao trijumfe i iskazivanje počasti. Tijekom trijumfa nakon Titova povratka je izjavio kako ne priliči da se čovjek u njegovim godinama zamara trijumfima.¹⁴⁶ Nije cijenio službenike koji su mu podilazili i odbacivao je sve laskave pohvale koje su mu bile upućene. Također je odbacivao sve priče koje su stvarali oko njegova carskog lika poput priča da je potomak Herakla kojeg se prikazivalo kao osnivača njegova rodnog grada Reate.¹⁴⁷ Želio je da ga narod pamti kao jednog od njih budući da je bio pučkog podrijetla i da se na putu do vlasti nije mogao ponositi poviješću slavne i velike obitelji kao faktorom kojim bi dobio naklonost vladajućih slojeva. Vespazijan je za razliku od nekih prethodnika Julio-Klaudijevske dinastije uviđao važnost suradnje sa vladajućim slojem i senatom. Jedna od prvih senatskih zakonodavnih akata bila je odluka o Vespazijanovoj vrhovnoj vlasti.¹⁴⁸ Ovom odlukom potvrđena je njegova apsolutna vlast. Dobio je ista prava kao i njegovi prethodnici August, Tiberije i Kaligula.¹⁴⁹ Sada je mogao očekivati obavezno izvršavanje njegovih naređenja bez ikakvih pogovora, te je mogao ukidati sve prijašnje zakone

¹⁴⁰ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1640.

¹⁴¹ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1640.

¹⁴² *Isto* 1640.

¹⁴³ *Isto* 1640.

¹⁴⁴ *Isto* 1640.

¹⁴⁵ *Isto* 1640.

¹⁴⁶ Suet. *Vesp.* 12.

¹⁴⁷ Suet. *Vesp.* 296.

¹⁴⁸ Meshović, *Orbis Romanus*, 1641

¹⁴⁹ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1641

i donositi nove.¹⁵⁰ Osim što su mu proširene ovlasti, ovaj zakon je uređivao i propisivao odnose sa senatom, pitanja preporuka kandidata za magistrature te odnos prema privilegijama i troškovima.¹⁵¹ Vespazijan je pobrinuo da je svake godine biran za konzula kako bi održao moć u svojim rukama.¹⁵² Svoje sinove Tita i Domicijana je kasnije postavljao na pozicije konzula kako bi održao vlast dinastije nad državom. Politika nepotizma nije bila neuobičajena za rimske careve, August ju je počeo provoditi već na početku svoje vladavine. Kao i August uzeo je titulu cenzora, čime je senatorima i javnosti želio stvoriti privid ustavnog poretka.¹⁵³ Time je želio oživiti neke elemente vlasti koji su bili tipični za republikansko doba. Zbog ovlasti cenzora mogao je iz senata maknuti one koje je smatrao nepodobnima. Davao je prednost predstavnicima italskih municipija i provincija kako bi mogao imati što bolju kontrolu nad udaljenim provincijama koje su često ulazile u međusobne sukobe kako bi privukle pažnju vladara.¹⁵⁴ Na ovaj način je omogućio ljudima iz perifernih dijelova carstva da se uključe u vlast. Zbog ovih odluka stvaraju se nove obitelji iz nižih društvenih slojeva, koje svojim djelovanjem postepeno oduzimaju vlast staroj aristokraciji.¹⁵⁵ Nekim novim članovima senata je odmah omogućio vršenje magistratura čak i ako ih prije toga nikada nisu obnašali. Ovakvom politikom bio je veoma sličan Klaudiju koji je također pokušao revidirati senatorske redove. Zahvaljujući tome Vespazijan je uživao veliku potporu senatorskog i viteškog sloja.¹⁵⁶ Bez obzira na postojeću podršku u senatu je postojala određena opozicija protiv Vespazijana, unatoč tome Vespazijan je po senatorskoj tradiciji uvršten u red „dobrih careva“. Stoga se nameće zaključak da nije bilo velike oporbe među senatorima oko pitanja uspješnosti njegove vladavine.¹⁵⁷ Prema Svetoniju, Vespazijan je prilikom jedne prepirke između senatora i viteza izjavio: „Senatori se ne smiju grditi, ali uzvrćati im grdnju pravo je svakog građanina te je zakonski dopušteno.“¹⁵⁸

Po dolasku na vlast Vespazijan je shvatio da će morati učvrstiti svoju vlast ako je želio nadživjeti svoje prethodnike. Za razliku od vladara prijašnje dinastije, Vespazijan nije mogao temeljiti svoju vlast na slavnim precima. Budući da je bio praktičan i pronicljiv brzo je uvidio način kojim će najbolje propagirati svoju politiku. Prije svega trebao je podršku pisane riječi.

¹⁵⁰ *Isto* 1641.

¹⁵¹ *Isto* 1641.

¹⁵² Suet. *Vesp.* 24.

¹⁵³ Levick, *Vespasian*, 124.

¹⁵⁴ Levick, *Vespasian*, 75.

¹⁵⁵ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1641.

¹⁵⁶ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1641.

¹⁵⁷ *Isto* 1641.

¹⁵⁸ Suet. *Vesp.* 9.

Najvažniji pisac njegova vremena bio je dakako Josip Flavije, a u ovo vrijeme je i Plinije Stariji dostigao vrhunac svoje znanstvene djelatnosti.¹⁵⁹ U ovo doba karijere su započeli Svetonije i Tacit koji u svojim povijesnim djelima Vespazijana opisuju u najboljem svjetlu, te su jedni od najvažnijih izvora za ovaj rad i njega kao cara. Naravno njegovo podržavanje i nagrađivanje pisaca bila je samo krinka „liberalizma“ u inače autoritativnom sustavu. Bio je mudriji od svojih prethodnika, naročito Nerona, i dobro je znao kada treba popuštati i pokazati milost a kada treba biti odriješit i djelovati brzo protiv bilo kakve opozicije. Optužio je veliki broj stoičkih filozofa za kriva učenja i mnoge od njih je protjerao iz Rima. Većina filozofa je bila porijeklom iz Grčke i njihova opozicija prema flavijevskoj dinastiji je bila povezana sa činjenicom da je Vespazijan ukinuo autonomiju koju je grčkim zajednicama dodijelio Neron.¹⁶⁰ Nakon što je Tit osvojio Jeruzalem vraća se u Rim 71. g.¹⁶¹ Vespazijanu do tada nije bio održan trijumf, te je smatrao da je Titovim povratkom napokon došlo vrijeme da obilježe dolazak njihove obitelji na vlast.¹⁶² Vespazijanu i Titu kao pobjednicima u ratu pridružio se i Domicijan.¹⁶³ Pokazivanje cijele obitelji za vrijeme trajanja trijumfa bio je Vespazijanov cilj kojim je želio prikazati moć cijele dinastije. Time je nagovijestio godine propagande koje će se nastaviti i nakon njegove smrti. Vespazijan je želio predstaviti svoju obitelj kao ratnike koji su zaslužili svoje pohvale i trijumfe. Bitno drugačije od Nerona koji je organizirao trijumfe kada je pobijedio na unaprijed namještenim glazbenim natjecanjima.¹⁶⁴

Trijumf je bio poseban u svakome pogledu te je započeo kod Izidinog hrama umjesto na Palatinu.¹⁶⁵ Objašnjenje možemo pronaći u Vespazijanovoj osobnoj povezanosti s božanstvom budući da se tijekom boravka u Egiptu upoznao s njenim kultom. Moguće je da ju je Vespazijan doživljavao i kao svojevrsnu zaštitnicu njegove obitelji, a vjerojatno je služila kao uzor u izgradnji kulta Flavijevaca kao velikih restauratora.¹⁶⁶ Unatoč svemu ovome kovanice s Izidinim hramom nestaju iz optičaja potpuno već 73. g.¹⁶⁷ Vespazijan je shvatio da bi zbog štovanja egipatskih božanstava njegova vladavina mogla biti protumačena kao omalovažavanje Oktavijanovih pobjeda nad Kleopatrom i Markom Antonijem.¹⁶⁸ U nastavku

¹⁵⁹ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1642.

¹⁶⁰ Levick, *Vespasian*, 89.

¹⁶¹ Levick, *Vespasian*, 120.

¹⁶² Dio Cass. LXV. 12. 1.

¹⁶³ Dio Cass. LXV. 12. 1.

¹⁶⁴ Morgan, *69 A.D.*, 28.

¹⁶⁵ Michael Vasta. „Flavian Visual Propaganda: Building a Dynasty“, *Constructing the Past*, god. 8 /br. 1 (Bloomington, 2007), 110.

¹⁶⁶ Vasta, „Flavian Visual Propaganda“, 111.

¹⁶⁷ *Isto* 111-112.

¹⁶⁸ *Isto* 111.-112.

trijumfa prošli su kroz sve slavoluke kroz koje su prolazili i prijašnji carevi.¹⁶⁹ Nakon ceremonijalnog smaknuća židovskog generala Simona, Vespazijan i Tit su održali tradicionalne molitve.¹⁷⁰ Bilo mu je od iznimne važnosti da stekne naklonost naroda i nije želio da se osjećaju isključenima tokom prezentiranja nove dinastije. Postoje detaljni opisi svega što je Tit donio sa sobom iz Judeje i tokom procesije pokazivali su otete židovske relikvije.¹⁷¹ Pokazivanjem vojske i svog plijena Vespazijan je poslao jasnu poruku. Želio uništiti bilo kakvu volju za pobunama, bile on u provincijama ili u samome Rimu.¹⁷²

Građevinski pothvati bili su drugi način učvršćivanja Vespazijanove vlasti. Nakon bitke kod Cremone, Vespazijanove snage su uništile Jupiterov hram na Kapitoliju.¹⁷³ Tacit opisuje spaljivanje hrama kao „najsramotniji događaj koji se dogodio u Rimu od njegova osnutka.“¹⁷⁴ Vespazijanov osnovni cilj bio je ponovna obnova grada nakon požara 64. g. U okviru te obnove Vespazijan je želio ponovno podići Jupiterov hram te izgraditi Forum koji je naknadno i prozvan po njemu. Inače, Forum je poznat i pod sintagmom *Templum pacis*, a izgrađen je u čast njegovih pobjeda na istoku.¹⁷⁵ Da je Jupiterov hram ostao neobnovljen postao bi simbolom uzurpatorske vlasti Flavijevaca. Svetonije i Dion navode kako je Vespazijan osobno sudjelovao u obnovi hrama te da je sam nosio kamenje na brdo.¹⁷⁶ Dao je obnoviti 3000 brončanih ploča koje su izgorjele sa originalnim hramom.¹⁷⁷ One su sadržavale zapise o odlukama i zakonima još od vremena kraljevstva koje je dao smjestiti u novoizgrađeni hram.¹⁷⁸ Obnovio je i Hram božanskog Klaudija koji nikad nije bio dovršen čime je Vespazijan odao počast caru za čije je vladavine zaradio svoje prve znakove trijumfa nakon uspješnih ratova koje je vodio u Britaniji.¹⁷⁹ Time je želio naglasiti kako je Klaudije posljednji dobri car iz julio-klaudijevske dinastije.¹⁸⁰ Nastojao je iskorijeniti priče kako su flavijevci uzurpatorska dinastija, a oduzetu zemlju je odlučio iskoristiti za izgradnju novih javnih građevina.¹⁸¹ Kolos koji je prikazivao Nerona kao Apolona pretvoren je u simbol boga Sunca.¹⁸² Kada je senat potvrdio

¹⁶⁹ *Isto* 113.-114.

¹⁷⁰ *Isto* 113-114.

¹⁷¹ Levick, *Vespasian*, 128.

¹⁷² Vasta, „Flavian Visual Propaganda“, 115.

¹⁷³ Wellesley, *The Year of the four emperors*, 191.

¹⁷⁴ Vasta, „Flavian Visual Propaganda“, 117.

¹⁷⁵ Rashna Taraporewalla. „The Templum Pacis: construction of memory under Vespasian“, *Acta Classica*, god. 53. (Cape Town, 2010), 147.

¹⁷⁶ Dio Cass. LXV. 10. 2.

¹⁷⁷ Suet. *Vesp.* 8.

¹⁷⁸ Suet. *Vesp.* 8.

¹⁷⁹ Vasta, „Flavian Visual Propaganda“, 121.

¹⁸⁰ Vasta, „Flavian Visual Propaganda“, 121.

¹⁸¹ *Isto* 122.

¹⁸² *Isto* 122.

Vespazijanovu apsolutnu moć pobrinuo se da prijašnji carevi poput Nerona, Galbe, Otona i Vitelija budu, koliko je moguće, uklonjeni iz rimskog sjećanja i povijesti.¹⁸³ Kroz sve obnove i nove provedene zakone Vespazijan je polako, ali sigurno promovirao flavijevece kao rimske spasitelje koji su donijeli mir nakon godina nestabilnosti. Time je učvrstio svoj legitimitet kao vladara i uništio svaki mogući spomen njegova imena kao cara koji je nezakonito preuzeo vlast.

Amfiteatar Flavijevaca jedan je od najpoznatijih simbola današnjeg Rima. Amfiteatar je služio kao spomenik koji slavi rimsku pobjedu nad Židovima. Na njemu su urezane riječi koje govore da je amfiteatar podignut zahvaljujući sredstvima prikupljenima u ratu.¹⁸⁴ Ne spominje se točno koji rat, ali lako je pretpostaviti kako se radilo o ratu u Judeji. Amfiteatar je izgrađen na nekadašnjoj lokaciji gdje se nalazila Neronova *Domus Aurea*.¹⁸⁵ Vespazijan je želio predstaviti svoju građevinu kao mjesto gdje dolaze svi Rimljani, bez obzira na društveni status i podrijetlo, a ne kao spomenik vojnim uspjesima.¹⁸⁶ Amfiteatar se uobičajeno i pogrešno naziva Koloseum, a taj naziv duguje kolosalnom Neronovom kipu koji se nalazio ispred amfiteatra. Koloseum je najveći tip amfiteatarske građevine koja je ikada izgrađena u Rimskom Carstvu.¹⁸⁷ Riječ je o jednom od najvećih radova rimske arhitekture i inženjerstva te predstavlja Rim na vrhuncu moći. Trebalo bi napomenuti da Vespazijan nikad nije doživio završetak izgradnje amfiteatra koji je dovršen godinu dana nakon njegove smrti.

Dion Kasije navodi kako je Vespazijan pred kraj svoje vladavine morao ugušiti ustanak svojih generala. Naime 78. g. ili 79. g. protiv njega su se urotili Epije Marcel i Aulo Alijen koje je do tog trenutka smatrao svojim najvjernijim prijateljima¹⁸⁸. Marcel je počinio samoubojstvo, a Alijen je ubijen. 79. g.¹⁸⁹ Dok je boravio u okolici Reate, Vespazijan je bio na samrti zbog vrućice i dijareje.¹⁹⁰ Navodno je na dan svoje smrti zatražio pomoć kako bi ustao jer bi, ustvrdio je, car trebao umrijeti stojeći na nogama. Njegove navodne posljednje riječi bile su: *Vae, putos deus fio* („Oh, mislim da postajem Bog“).¹⁹¹ Vespazijanova vladavina predstavlja prijelomnu točku u poimanju vlasti nad Rimskom državom. Julijevsko-Klaudijevska dinastija pripadala je aristokraciji dok Vespazijan i flavijevska dinastija dolaze iz italskih municipalnih

¹⁸³ *Isto* 123.

¹⁸⁴ *Isto* 128.

¹⁸⁵ *Isto* 129.

¹⁸⁶ *Isto* 129.

¹⁸⁷ Mesihović, *Orbis Romanus*, 1644.

¹⁸⁸ Dio Cass. LXV. 16. 3.

¹⁸⁹ Dio Cass. LXV. 16. 3.

¹⁹⁰ Fik Meijer, *Emperors don't die in bed* (London i New York, 2004), 43-44.

¹⁹¹ Fik Meijer, *Emperors don't die*, 44.

sredina. Zbog promjena dinastija dolazi do prenošenja državnih funkcija iz ruke aristokracije i država kreće u pravcu stvaranja univerzalnog carstva.¹⁹²

6. Zaključak

Vespazijan kao povijesna ličnost djeluje u vrlo zamršenom vremenu Rimskog Carstva. Dolazi na vlast u izuzetno teškim okolnostima i pred njim se našao ogroman zadatak stabilizacije države koja je prošla kroz mnoge sukobe i ratove te je financijski bila potpuno iscrpljena. On sam naizgled je bio potpuno neočekivan izbor za cara. Bez obzira na to pokazao se vrlo uspješnim vladarom i sposobnim vojskovođom. Zbog svojeg skromnog podrijetla istaknuo se kao izvrstan izbor za vladara budući da je, između ostaloga, shvaćao potrebe običnoga puka. Kao car koji je došao iz male italske sredine nikada nije zaboravio tko je i odakle potiče i zbog toga je dobro znao koliko je važno imati potporu naroda. O njemu postoje mnoge anegdote koje pokazuju da čak i kao car nije dopustio da moć promijeni njegovu osobnost i pristup onima koji su bili ispod njega. Po prirodi je bio tradicionalist i težio je obnovi moći principata. Kao pravi Rimljanin nije prezao boriti se ili se suprotstaviti onima koji su prijetili državi. Poput mnogih autokrata često je bio nemilosrdan u provođenju svojih ciljeva. Ipak, iz primjera svojih prethodnika je naučio da bi ga tiranija mogla odvesti u propast. Povratio je mir u ratovima razorenom carstvu, a kako bi osigurao daljnji prosperitet države ostavio je za vladare svoje sinove koje je odgojio u strogom vojničkom duhu kako ni oni nikada ne bi zaboravili tko su i odakle dolaze. Vespazijan je i dan danas tema mnogih djela koja nastoje razjasniti njegovu vladavinu. Vespazijan je kao pobjednik u građanskom ratu imao veliki utjecaj na pisanu riječ te je stoga uzrečica kako pobjednici pišu povijest uvelike utjecala na percepciju Vespazijana kao dobrog vladara.

¹⁹² Mesihović, *Orbis Romanus*, 1650.

SUMMARY

VESPASIAN

This paper examines the reign and actions of the Roman emperor Titus Flavius Vespasian, who ruled as emperor from 69. AD to 79. AD. On the basis of literature and primary sources, I will try to make an overview of the mentioned topic, that is, the life of one of the most important emperors in the history of the Roman Empire. Since the work will be of a biographical nature, i.e. a synthesis of various biographical works and a synthesis of Roman history, the focus of the analysis will be the life of Emperor Vespasian, his reign, and achievements. I will also try to distinguish what kind of political and historical situation Vespasian was in before coming to power and how the circumstances at that time influenced his coming to power and his reign.

Key words: Vespasian, Roman Empire, flavians, emperor, reign, Jewish war, 69. AD

- Cassius Dio. *Roman Histories*. Loeb Classical Library, 9 volumes, Greek texts and facing, Translation by Earnest Cary. Harvard University Press, 1914.-1927.
- Gaj Svetonije Trankvil. *Dvanaest rimskih careva*. Preveo, uvod i bilješke napisao Stjepan Hosu. Zagreb: Naprijed, 1978.
- Josephus. *The Jewish War Books I-III*. vol. II. Transl. H. St. J. Thackeray. Harvard University Press/William Heinemann Ltd. Cambridge, Massachusetts. 1956.
- Josephus. *The Jewish War Books IV-VII*. vol. III. Transl. H. St. J. Thackeray. Harvard University Press/William Heinemann Ltd. Cambridge, Massachusetts. 1961.
- Barrett, Anthony A. „A Vespasian’s Wife“ in *Latomus* T. 64, Fasc 2. Société d’Études Latines de Bruxelles. 2005.
- Levick, Barbara. “L. Verginius Rufus and the Four Emperors.” in *Rheinisches Museum Für Philologie*, god.128, br. 3. 1985.
- Levick, Barbara *Vespasian*. London and New York. Routledge. 1999.
- Fik Meijer. *Emperors don't die in bed*. Routledge, Taylor & Francis Group. London and New York, 2004.
- Jones, Cristopher P. „Egypt and Judea under Vespasian“ *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, god. 46, br. 2. Franz Steiner Verlag 1997.
- Mesihović, Salmedin. *Orbis Romanus (Udžbenik za historiju klasične rimske civilizacije)*. Sarajevo, Autorsko izdanje. 2015.
- Morgan, Gwyn. *69 A.D.* New York, Oxford University Press 2006.
- Taraporewalla, Rashna. „The templum pacis: construction under the memory of Vespasian“ *Acta classica* god. 53, Cape Town. 2010.
- Vasta, Michael. „Flavian Visual Propaganda : Building a Dynasty,“ *Constructing the Past*. Vol. 8 : Iss. 1, Article 10. 2007.
- Wardle, David. ”Suetonius on Vespasian's rise to power under Julio-Claudians“ *Acta Classica*, vol. 53. Cape Town, Classical Association of South Africa, 2010.
- Wellesley, Kenneth. *The year of the four emperors*. London, Routledge, 2000.